

publicering af maritimt erindringsstof, og det drejer sig om en bogstavtro transskription inklusive alle den gamle skippers inkonsekvenser. Desværre har man også respekteret dennes manglende tegnsætning, og det giver problemer med læsningen. Det havde nok været bedre at tage skridtet fuldt ud og have fulgt Peter Illums originale liniering, for resultatet er sine steder kaotisk på grund af manglende korrekturlæsning – sandsynligvis en følge af alt for stor tiltro til den anvendte EDB-teknik. Der optræder en mængde umotiverede liniebrud, som må skyldes, at intet kritisk øje har gennemset spaltekorraturen. Og så er der trykfejlene. Nok bogstaverede Peter Illum af og til særpræget, men eftersom sønnen Niels normalt staves korrekt, er der vist ikke megen anledning til at betragte formen Neils som andet end en indtastningsfejl. Det samme gælder den ofte nævnte svigersøn Christen Birkholm, som et par gange har fået navneforandring til Brikholm. Morsomt er nok det hidtil ukendte maritime udtryk »stiv kling« – det er svært at forestille sig, at der ikke i originalen står et lille »u«. Hvis ikke, burde det have været medtaget i skarpe parenteser.

Er der således gået et og andet galt i det produktionstekniske, må det dog alligevel nok engang prises, at Ole Mortensens initiativ med transskriberingen af dette klenodie på Fåborg Byhistoriske Arkiv efter 16 års venten endelig har resulteret i en udgivelse.

Anders Monrad Møller

POUL THESTRUP: Vogn og tog – prik og streg. P&Ts HISTORIE 1850-1927. København 1992. 471 pp. ill., 300,00 kr.

Med tredje bind af 5-bindsværket om P&Ts historie er fremstillingen nået frem til en periode, hvor den tekniske udvikling i stadige skift trak etaterne ind på nye kommunikationsområder, hvor det tilbagevendende spørgsmål var balancen mellem privat foretagsomhed og statslig organisation.

Poul Thestrup har inddelt bogen i fire kronologiske afsnit, der overvejende begrundes i skift i kommunikationsteknologien, men som snarere hæftes op på de organisatoriske ændringer, hvor forholdet mellem de to væseners centraladministrative stilling indledningsvis klarlægges. Men betydningen af de to etaters relative selvstændighed eller skiftende ministerielle placering synes i og for sig ikke at have været særlig stor, og det er positionen i forhold til det parlamentariske spændingsfelt og de udefra kommende tekniske udfordringer, der udgør fremstillingens omdrejningspunkt, og hermed de talrige grænseproblemer overfor privatøkonomiske interesser samt skiftende opgavefordelinger mellem andre statsinstitutioner.

Indledningsvis konstateres, at begyndelsen af perioden ikke blot markerer en ny administrativ ordning, men også, at postvæsenet, selvom det hørte under finansministeriet, nu mere blev opfattet som offentlig servicevirksomhed, hvor overskud konverteredes til serviceforbedring. Men konverteringen kunne åbenbart tage sin tid, for Thestrup viser, hvorledes postvæsenet reelt havde et betydeligt driftsoverskud helt frem til slutningen af 1870'erne, der først forsvandt med udvidelse af ydelserne, bl.a. en dækkende postudbringning i landdistrikterne, gennemført omkring århundredskiftet. Men herefter var det også nødvendigt med portoforhøjelse, i 1902, den første siden postreformen i 1851. Eller servicefor-

bedringer blev overtaget af andre, som DSB på persontransporten, eller fremprovokeret af private, som på lokalforsendelsesområdet i 1880-erne.

Anderledes på telegrafområdet, hvor der altid var tale om endog betydelige underskud, når bortses fra den korte periode under 1. verdenskrig. Her, konstaterer Thestrup, var der øjensynligt altid en politisk vilje til stadige investeringer i en kommunikationsetat, som ikke på nogen måde kunne forrentes. Der var også politisk vilje til at hjælpe Tietgen og Store Nordiske til etablering af de omfattende kabelsystemer i -60'erne og -70'erne, og den velskrevne fremstilling giver på dette punkt supplerende viden om den danske koncessionspolitik, men godtgør også, at de efterfølgende store transitindtægter faktisk bragte telegrafvæsenets underskud betydeligt ned, inden den politisk krævede ekspansion i et urentabelt lokalt telegrafnet igen fik det til at vokse.

Samspillet mellem den tekniske udvikling og politiske vilkår illustreres i fremstillingen godt med kampen om statsmonopol på kommunikation via elektrisk strøm, hvor statstelegrafen i første omgang under forfatningskampens dødvande tabte til de private telefonselskaber og deres politiske lobby, og dernæst med koncessionsloven 1897 forhindredes i at gå på rov efter de mest profitable dele af nettet (interurbannettet), for endelig ved lovens revision i 1919 at måtte strække våben overfor den finansielle umulighed i at afkøbe selskaberne koncessionerne til et i mellemtiden af prisudviklingen mangedoblet erstatningsbeløb.

Disse mere eller mindre tilfældige omstændigheder medførte en uhensigtsmæssig funktionsfordeling og anlægsetablering, og det ironiske var altså, at da man ved periodens afslutning var nået til et friere syn på det nyttige i statslig underskudsgivende aktivitet, kom etaten under kritik for ikke at levere de tilstrækkelige ydelser.

Det stærke strukturelle skift i kommunikationsformerne kom derfor ikke til udtryk i de to etaters indbyrdes vægt og betydning. Men det fremgår ikke om det var grunden til, at de endelig blev slået sammen i 1927.

Fremstillingen afsluttes af en udmærket, men noget kortfattet kvantitativ oversigt over udviklingen i ydelser og produktionsværdi. Man kunne godt have ønsket sig en mere fyldig ekstrahering af de tilgængelige talserier fra det omfattende arkivmateriale, evt. som appendiks, og man kunne også have ønsket sig i hvertfald *nogen* beregning af de forskellige personalekategoriers omfang og måske mere udførlig illustration af disses arbejdsforhold ned gennem hierarkiet.

Bogen er overalt forsynet med et fint illustrationsmateriale samt fyldigt note- og henvisningsapparat og fremtræder som en homogen og velskrevet institutions-historie.

Hans Kryger Larsen

INGER DUBECK: Aktieselskabernes retshistorie. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1991, 251 s., kr. 175.

Formålet med denne bog er at belyse fremvæksten af aktieselskabet, dets anvendelse og betydning for det industrialiserede erhvervsliv frem til 1930. Endvidere anfører forfatteren at ville undersøge magtspillet mellem de forskellige interessegrupper involveret i udformningen af erhvervsretlige love, især aktieselskabsloven.